UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

17 päivänä kesäkuuta 2010 *

Asiassa C-413/08 P,

jossa on kyse Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 56 artiklaan perustuvasta valituksesta, joka on pantu vireille 18.9.2008,

Lafarge SA, kotipaikka Pariisi (Ranska), edustajinaan avocat A. Winckler, avocat F. Brunet, avocat E. Paroche, avocat H. Kanellopoulos ja avocat C. Medina,

valittajana,

ja jossa valittajan vastapuolina ja muina osapuolina ovat

Euroopan komissio, asiamiehinään F. Castillo de la Torre ja N. von Lingen, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa, ja

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

Euroopan unionin neuvosto,

väliintulijana ensimmäisessä oikeusasteessa,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. N. Cunha Rodrigues sekä tuomarit P. Lindh, U. Lõhmus, A. Ó Caoimh ja A. Arabadjiev (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: J. Mazák,
kirjaaja: hallintovirkamies R. Şereş,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 22.10.2.2009 pidetyssä istunnossa esitetyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 11.2.2010 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Lafarge SA (jäljempänä Lafarge) vaatii valituksessaan unionin tuomioistuinta kumoamaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-54/03, Lafarge vastaan komissio, 8.7.2008 antaman tuomion (jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla tämä hylkäsi Lafargen nostaman kanteen, jossa se oli vaatinut EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä seuraavien yritysten osalta: BPB PLC, Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, Société Lafarge SA ja Gyproc Benelux NV (Asia COMP/E-1/37.152 – kipsilevyt) 27.11.2002 tehdyn komission päätöksen 2005/471/EY (EUVL 2005, L 166, s. 8; jäljempänä riidanalainen päätös) kumoamista.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

2 Perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäisen täytäntöönpanoasetuksen N:o 17 (EYVL 1962, 13, s. 204), joka on annettu 6.2.1962, 15 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 laskentayksikköä taikka tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta, jos ne tahallaan tai tuottamuksesta:

a) rikkovat perustamissopimuksen [81] artiklan 1 kohtaa tai [82] artiklaa; taikka

– –

Sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto."

3 Komission tiedonannon, jonka otsikko on "Suuntaviivat asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa" (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä vuoden 1998 suuntaviivat), johdanto-osassa todetaan seuraavaa:

"– – suuntaviivoissa esitettyjen periaatteiden tarkoituksena on varmistaa komission päätösten avoimuus ja objektiivisuus suhteessa yrityksiin kuin myös yhteisöjen tuomioistuimeen; samalla vahvistetaan lainsäätäjän komissiolle jättämä liikkumavara harkintavallalle, jonka perusteella komissio voi määrätä sakoksi enintään 10 prosenttia yrityksen kokonaisliikevaihdosta. – –

Sakon uusi laskutapa perustuu tästedes jäljempänä esitettyyn kaavaan, joka pohjautuu perusmäärään, jota korotetaan raskauttavien olosuhteiden perusteella ja alennetaan lieventävien olosuhteiden perusteella."

4 Kyseisten suuntaviivojen 1 kohdassa, jonka otsikko on ”Perusmäärä”, todetaan seuraavaa:

”Perusmäärä määritetään rikkomisen vakavuuden ja keston perusteella. Ne ovat ainoat asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa vahvistetut perusteet.

A. *Vakavuus*

– –

Lisäksi on tarpeen ottaa huomioon [rikkomuksiin syyllistyneiden] todellinen taloudellinen kapasiteetti [aiheuttaa vahinkoa] muille talouden toimijoille ja erityisesti kuluttajille – – ja määrittää sakon määrä tasolle, joka on riittävän varoittava.

Yleensä voitaisiin myös ottaa huomioon se, että suurilla yrityksillä on useimmiten oikeudellista ja taloudellista tietoa sekä infrastruktuureja, jotka antavat niille mahdollisuuden arvioida paremmin toimintaansa mahdollisesti liittyviä rikkomuksia ja niistä aiheutuvia kilpailuoikeudellisia seurauksia.

– –”

5 Samojen suuntaviivojen 2 kohdassa todetaan, että perusmäärää voidaan korottaa raskauttavien olosuhteiden, jollaisia ovat saman yrityksen tai samojen yritysten syyllistyminen uudelleen samanlaatuiseen rikkomukseen, perusteella.

Asian taustalla olevat tosiseikat

6 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esittää asian taustalla olevat tosiseikat valituksenalaisessa tuomiossa seuraavasti:

”1 [Valittaja] –– on rakennusmateriaalien alalla maailmanlaajuisesti toimiva ranskalainen yritys. Se omistaa 99,99 prosenttia Lafarge Gypsum International SA:n (jäljempänä Lafarge Gypsum), joka valmistaa ja myy erilaisia kipsituotteita, muun muassa kipsilevyjä, pääomasta.

2 Euroopassa toimii kipsilevyalalla neljä pääasiallista valmistajaa: BPB plc (jäljempänä BPB), Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG (jäljempänä Knauf), Gyproc Benelux NV (jäljempänä Gyproc) ja Lafarge Gypsum.

3 Komissio ryhtyi saamiensa tietojen perusteella 25.11.1998 yllätystarkastuksiin kahdeksassa kipsilevyalalla toimivassa yrityksessä, muun muassa Lafarge Gypsumissa Isle-sur-la-Sorguessa (Ranska) ja Lafargessa Pariisissa (Ranska). Se jatkoi tutkimuksiaan 1.7.1999 kahdessa muussa yrityksessä.

4 Komissio osoitti tämän jälkeen kyseisille eri yrityksille, muun muassa Lafargelle 21.9.1999, tietojensaantipyyntöjä – – asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla. Viimeksi mainittu vastasi siihen 29.10.1999.

5 Komissio aloitti 18.4.2001 hallinnollisen menettelyn ja osoitti väitetiedoksiannon BPB:lle, Knaufille, Lafargelle, Etex SA:lle ja Gyprocille. – –

– –

8 Komissio teki riidanalaisen päätöksen 27.11.2002.

9 Riidanalaisen päätöksen päätösosassa määrätään seuraavaa:

'1 artikla

BPB – –, Knauf-konserni, – – Lafarge – – ja Gyproc – – ovat rikkoneet [EY] 81 artiklan 1 kohtaa osallistumalla sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin kipsilevyalalla.

Rikkomisen kesto oli seuraavanlainen:

a) BPB – –: ainakin 31 päivästä maaliskuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998

b) Knauf[-konserni]: ainakin 31 päivästä maaliskuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998

c) – – Lafarge – –: ainakin 31 päivästä elokuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998

d) Gyproc – –: ainakin 6 päivästä kesäkuuta 1996 25 päivään marraskuuta 1998

– –

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa tarkoitetuista kilpailusääntöjen rikkomisista seuraavat sakot:

a) BPB – –: 138,6 miljoonaa euroa

b) – – Knauf – –: 85,8 miljoonaa euroa

c) – – Lafarge – –: 249,6 miljoonaa euroa

d) Gyproc – –: 4,32 miljoonaa euroa

– –’

10 Komissio katsoo riidanalaisessa päätöksessä, että kysymyksessä olevat yritykset ovat osallistuneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään ja jatkettuun rikkomiseen ja harjoittaneet seuraavanlaista sopimuksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin perustuvaa toimintaa:

– BPB:n ja Knaufin edustajat tapasivat Lontoossa (Yhdistynyt kuningaskunta) vuonna 1992 ja ilmaisivat yhteisen toiveensa vakauttaa kipsilevyjen markkinat Saksassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa, Ranskassa sekä Benelux-maissa

– BPB:n ja Knaufin edustajilla oli vuodesta 1992 lähtien käytössä tietojenvaihtojärjestelmiä, joihin myös Lafarge ja myöhemmin Gyproc liittyivät ja joiden avulla yritykset tiedottivat toisilleen liikevaihdostaan Saksan, Yhdistyneen kuningaskunnan, Ranskan ja Benelux-maiden kipsilevymarkkinoilla

– BPB:n, Knaufin ja Lafargen edustajat tiedottivat toisilleen toistuvasti etukäteen Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla toteutettavista hinnankorotuksista

– BPB:n, Knaufin, Lafargen ja Gyprocin edustajat tapasivat Versaillesissa (Ranska) vuonna 1996, Brysselissä (Belgia) vuonna 1997 ja Haagissa (Alankomaat) vuonna 1998 tavoitteenaan jakaa tai ainakin vakauttaa Saksan markkinat

– BPB:n, Knaufin, Lafargen ja Gyprocin edustajat tiedottivat toisilleen ja sopivat useaan otteeseen Saksan markkinoilla toteutettavista hinnankorotuksista vuosina 1996–1998.

11 Komissio käytti sakon määrän laskennassa [vuoden 1998] suuntaviivoissa esitettyä menetelmää.

12 Määrittääkseen sakon perusmäärän laskentapohjan, joka määritetään rikkomisen vakavuuden perusteella, komissio katsoi aivan ensiksi, että kyseiset yritykset olivat syyllistyneet luonteeltaan erittäin vakavaan rikkomiseen, koska kysymyksessä olevien menettelytapojen tarkoituksena oli lopettaa hintasota ja vakauttaa markkinat luottamuksellisia tietoja vaihtamalla. Komissio katsoi lisäksi, että kyseiset menettelytavat vaikuttivat markkinoihin, koska kyseiset yritykset edustivat kipsilevyjen lähes koko tarjontaa, ja kartellin eri ilmenemismuodot pantiin täytäntöön lisäksi erittäin keskittyneillä ja oligopolistisilla markkinoilla. Komissio totesi asianomaisten maantieteellisten markkinoiden laajuudesta, että kartelli kohdistui Euroopan yhteisön neljään suurimpaan markkina-alueeseen eli Saksaan, Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, Ranskaan ja Benelux-maihin.

13 Koska komissio totesi, että kyseiset yritykset olivat huomattavan erikokoisia, se kohteli niitä eri tavoin käyttäen perustana kyseisistä tuotteista viimeisenä täytenä rikkomisvuonna asianomaisilla markkinoilla saatua liikevaihtoa. Tällä perusteella sakon laskentapohjaksi vahvistettiin BPB:lle 80 miljoonaa euroa, Knaufille ja Lafargelle 52 miljoonaa euroa ja Gyprocille 8 miljoonaa euroa.

14 Riittävän ehkäisevän vaikutuksen varmistamiseksi yritysten koko ja kokonaisresurssit huomioon ottaen Lafargelle määrätyn sakon laskentapohjaa korotettiin 100 prosenttia, joten sen määräksi tuli 104 miljoonaa euroa.

15 Komissio korotti tämän jälkeen rikkomisen keston huomioon ottamiseksi sakon laskentapohjaa 65 prosenttia BPB:n ja Knaufin osalta, 60 prosenttia Lafargen osalta ja 20 prosenttia Gyprocin osalta, koska se katsoi, että rikkominen oli pitkäaikaista Knaufin, Lafargen ja BPB:n osalta ja keskipitkän ajan kestänyttä Gyprocin osalta.

16 Mitä tulee raskauttaviin olosuhteisiin, BPB:lle ja Lafargelle määrättyjen sakkojen määrää korotettiin 50 prosentilla rikkomisen uusimisen vuoksi.

17 Komissio alensi tämän jälkeen Gyprocille määrättyä sakkoa 25 prosentilla lieventävien olosuhteiden perusteella, koska tämä oli horjuttanut kartellin vakautta ja rajoittanut siten sen vaikutuksia Saksan markkinoilla ja koska se ei ollut toiminut Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla.

18 Komissio alensi lopulta BPB:n sakkojen määrää 30 prosentilla ja Gyprocin sakkojen määrää 40 prosentilla sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon (EYVL 1996, C 207, s. 4; jäljempänä yhteistyötiedonanto) D kohdan 2 alakohdan nojalla. Lopullisina sakon määrinä vahvistettiin siis BPB:lle 138,6 miljoonaa euroa, Knaufille 85,8 miljoonaa euroa, Lafargelle 249,6 miljoonaa euroa ja Gyprocille 4,32 miljoonaa euroa."

Valituksenalainen tuomio

7 Lafarge nosti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 14.2.2003 toimittamallaan kannekirjelmällä kumoamiskanteen riidanalaisesta päätöksestä. Toissijaisesti se vaati ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta alentamaan sille määrättyä sakkoa.

8 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi valituksenalaisella tuomiolla kanteen kokonaisuudessaan.

Asianosaisten vaatimukset

9 Lafarge vaatii valituksessaan, että unionin tuomioistuin

– kumoaa valituksenalaisen tuomion ja

– hyväksyy valittajan ensimmäisessä oikeusasteessa esittämät vaatimukset ja kumoaa valituksenalaisen päätöksen siltä osin kuin siinä määrätään sille sakko

– toissijaisesti kumoaa riidanalaisen tuomion osittain ja

– hyväksyy valittajan ensimmäisessä oikeusasteessa esittämät toissijaiset vaatimukset ja alentaa valittajalle riidanalaisessa päätöksessä määrättyä sakkoa ja

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

10 Komissio vaatii, että unionin tuomioistuin

– hylkää valituksen, ja

– velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Muutoksenhaku

11 Lafarge esittää vaatimustensa tueksi kuusi valitusperustetta, joista ensimmäisessä ja pääasiallisessa perusteessa vaaditaan valituksenalaisen tuomion kumoamista kokonaisuudessaan ja muissa viidessä ja toissijaisessa kanneperusteessa vaaditaan tuon tuomion osittaista kumoamista.

Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla

Asianosaisten lausumat

12 Lafarge moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on ottanut selvitysaineiston huomioon vääristyneellä tavalla siten, että se on järjestelmällisesti viitannut ”kokonaistilanteeseen” kunkin kilpailun vastaisena pidetyn menettelyn selvittämisessä. Tämä vääristely tulee esille erityisesti niistä valituksenalaisessa tuomiossa esitetyistä lausumista, jotka koskevat tietojen vaihtoon liittyneitä olosuhteita (valituksenalaisen tuomion 270 ja 271 kohta), erityistä tietojen vaihtoa Yhdistyneessä kuningaskunnassa (valituksenalaisen tuomion 303 kohta), hintojen korotuksia Yhdistyneessä kuningaskunnassa 7.9.1996 edeltäneen ajanjakson aikana (valituksenalaisen tuomion 324 kohta), Saksan markkinoiden vakauttamista koskevan sopimuksen olemassaoloa (valituksenalaisen tuomion 398 ja 402 kohta) ja hintojen korotuksia Saksassa vuosina 1994 ja 1995 (valituksenalaisen tuomion 426 ja 430 kohta).

13 Kaiken kaikkiaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on käyttänyt perustana kokonaistilannetta, vaikka sen olemassaoloa ei ollut näytetty toteen ja vaikka se voitiin näyttää toteen vain muiden kilpailunvastaisten menettelyjen perusteella, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on pitänyt tällaisina vain tämän saman ”kokonaistilanteen” perusteella. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päättely kiertää siis kehää.

14 Komissio katsoo, ettei Lafarge useimmissa tapauksissa mainitse vääristeltyä selvitysaineistoa eikä osoita, mitkä arviointivirheet olivat johtaneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tähän vääristelyyn. Joka tapauksessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta ei voida moittia siitä, että se on viitannut sellaiseen yleiseen asiayhteyteen, jota ei ollut näytetty toteen, eikä siitä, että sen päättely olisi kiertänyt kehää, koska se oli tutkinut yksityiskohtaisen tarkasti selvitysaineiston.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

15 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin tuomioistuimella ei ole toimivaltaa määrittää asian tosiseikastoa eikä myöskään – paitsi poikkeuksellisesti – arvioida sitä selvitystä, johon unionin yleinen tuomioistuin on asian tosiseikastoa määrittäessään tukeutunut. Silloin, kun tämä selvitys on saatu sääntöjenmukaisesti ja kun yleisiä oikeusperiaatteita ja todistustaakkaa sekä asian selvittämistä koskevia menettelysääntöjä on noudatettu, ainoastaan unionin yleisen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida sille esitetyn selvityksen näyttöarvoa (ks. asia C-122/01 P, Port v. komissio, tuomio 8.5.2003, Kok., s. I-4261, 27 kohta ja asia C-167/06 P, Komninou ym. v. komissio, tuomio 25.10.2007, 40 kohta). Lukuun ottamatta sitä tapausta, että yleiselle tuomioistuimelle toimitettu selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, tämä arviointi ei näin ollen ole sellainen oikeuskysymys, että se sinänsä kuuluisi unionin tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin (ks. mm. asia C-8/95 P, New Holland Ford v. komissio, tuomio 28.5.1998, Kok., s. I-3175, 26 kohta).

16 EY 225 artiklan sekä perussäännön 51 artiklan ensimmäisen kohdan ja unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 112 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan c alakohdan määräysten mukaan valittajan, joka väittää yleisen tuomioistuimen ottaneen selvitysaineiston huomioon vääristyneellä tavalla, on ilmoitettava täsmällisesti ne seikat, jotka se katsoo unionin yleisen tuomioistuimen ottaneen huomioon vääristyneellä tavalla, ja näytettävä toteen ne arviointivirheet, joiden takia unionin yleinen tuomioistuin on valittajan mukaan päätynyt niiden ottamiseen huomioon vääristyneellä tavalla (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 50 kohta).

17 Selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, jos ilman uutta selvitysaineistoa on selvää, että olemassa olevan selvitysaineiston arviointi oli ilmeisen virheellistä (ks. asia C-229/05 P, PKK ja KNK v. neuvosto, tuomio 18.1.2007, Kok., s. I-439, 37 kohta).

18 Ainoa täsmällinen selvitysaineiston osa, jonka vääristelyyn Lafarge vetoaa, on BPB:n tiloista löydetty sisäinen muistio lokakuulta 1994. Lafargen mukaan sen nojalla ei voida mitenkään päätellä, että kilpailijat olisivat olleet keskenään yhteydessä.

19 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tältä osin valituksenalaisen tuomion 430 kohdassa hylännyt Lafargen väitteen, jonka mukaan BPB olisi saanut asiakkailta tiedon kyseisessä muistiossa mainituista Knaufin hintojen korotuksista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tutkinut tämän viimeksi mainitun sisällön ja huomauttanut, että ”esitettyään tiivistelmän markkinatilanteesta tämän muistion laatija selittää, että Gyprocin myyntijohtaja oli valittanut, että hänen yrityksensä oli menettänyt markkinaosuuksiaan ja aikoi hankkia ne takaisin. Muistiossa suunniteltiin myös hintojen jäädyttämistä siinä mainitulle tasolle ja hinnankorotuksen toteuttamista 1.2.1995 lukien. Viimeksi mainittu toteamus on erittäin paljastava. Jos Knauf olisi lähettänyt yksipuolisesti hinnankorotuksia koskevat ilmoitukset ja jos BPB olisi vain seurannut näitä hinnankorotuksia, viimeksi mainittu ei olisi voinut lokakuussa 1994 tietää, että helmikuun 1. päiväksi 1995 oli suunniteltu hinnankorotus, kun otetaan huomioon, että Knauf ilmoitti tästä hinnankorotuksesta vasta marraskuussa 1994”. Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti huomioon muita täsmällisiä seikkoja, nimittäin ensinnäkin sen, että Knauf oli erääseen komission tietojensaantipyyntöön vastatessaan ilmoittanut, että jo pitkään oli ollut vakiintuneena käytäntönä, että hinnankorotusilmoitukset hinnastoineen lähetettiin suoraan kilpailijoille samaan aikaan kuin asiakkaille, toiseksi sen, että komissio oli BPB:n ja Lafargen toimitiloissa suoritetussa tarkastuksessa löytänyt useita jäljennöksiä kilpailijoiden hinnankorotusilmoituksista, ja kolmanneksi sen, että hintoja oli todellakin korotettu 1.2.1995.

20 Valituksenalaisesta tuomiosta siis ilmenee, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkinut tuota sisäistä muistiota erillisenä seikkana vaan yhdessä muiden asiakirjoihin sisältyvien täsmällisten seikkojen kanssa. Näin ollen tuota muistiota koskeva väite ei voi menestyä.

21 Muilta osin on todettava, ettei valittaja ole ilmoittanut täsmällisesti niitä muita selvitysaineiston osia, jotka se katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ottaneen huomioon vääristyneellä tavalla. Se rajoittuu vain viittaamaan valituksenalaisen tuomion niihin kohtiin, joissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittaa ”kokonaistilanteeseen”, eli 271, 303, 324, 398, 402, 426 ja 430 kohtaan, yksilöimättä niitä konkreettisia selvitysaineiston osia, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin sen mukaan on arvioinut ilmeisen virheellisesti.

22 Kun tämän asian kaltaisissa olosuhteissa tutkitaan, onko selvitysaineisto otettu huomioon vääristyneellä tavalla, huomioon on otettava se, että koska kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ja sopimuksiin osallistumista koskeva kielto sekä seuraamukset, joita sääntöjen rikkojille saattaa aiheutua, ovat hyvin tiedossa, on tavanomaista, että näihin menettelytapoihin ja sopimuksiin liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa, useimmiten kolmannessa maassa, ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä. Vaikka komissio löytää asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti taloudellisten toimijoiden välisen lainvastaisen yhteydenpidon, kuten kokouksen pöytäkirjat, nämä ovat normaalisti vain hajanaisia ja vähäisiä, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä. Useimmissa tapauksissa kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja indisioista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 55–57 kohta).

23 Vaikka valittaja vetoaakin siihen, että selvitysaineisto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, se pyrkii todellisuudessa siihen, että ne arvioitaisiin uudelleen, mikä ei kuulu unionin tuomioistuimen toimivaltaan.

24 Ensimmäinen valitusperuste on näin ollen jätettävä osittain tutkimatta ja osittain hylättävä perusteettomana.

25 Valittajan toissijaisesti esittämät valitusperusteet on näin ollen syytä tutkia.

Toinen valitusperuste, jonka mukaan todistustaakkaa koskevia sääntöjä on rikottu ja syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta sekä in dubio pro reo -periaatetta on loukattu

Asianosaisten lausumat

26 Valittaja moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on rikkonut todistustaakkaa koskevia sääntöjä ja loukannut syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta sekä in dubio pro reo -periaatetta katsoessaan, että komissio oli näyttänyt oikeudellisesti riittävällä tavalla, että Lafarge oli osallistunut rikkomiseen 31.8.1992 lähtien. Se muistuttaa tältä osin, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin tuomioistuimen on varmistettava, että yhteisön oikeuden yleisiä periaatteita ja todistustaakkaa ja asian selvittämistä koskevia menettelysääntöjä on noudatettu. Lisäksi komission on näytettävä toteen rikkominen ja sen kesto.

27 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nyt esillä olevassa asiassa katsonut valituksenalaisen tuomion 507, 508 ja 510 kohdassa, että komissio oli oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttänyt toteen sen, että Lafarge oli 31.8.1992 lähtien osallistunut rikkomiseen, vaikka Lafarge ei ollut ilmoittanut tämän osallistumisen täsmällistä alkamisajankohtaa eikä niitä olosuhteita, jotka olivat saaneet sen sitoutumaan kilpailunvastaiseen tietojen vaihtoon. Se oli näin menetellessään kääntänyt todistustaakan. Tällaisella todistustaakan kääntämisellä loukataan myös syyttömyysolettamaa ja in dubio pro reo -periaatetta.

28 Komissio kiistää Lafargen lausumat ja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vain katsoneen, että valituksenalaisen tuomion 503, 507 ja 512 kohdassa mainitut selvitysaineiston osat antavat riittävästi indisioita sen todistamiseksi, että Lafarge osallistui rikkomiseen vuoden 1992 puolivälistä lähtien, ja että Lafarge olisi voinut esittää päinvastaista näyttöä, mitä se kuitenkaan ei ollut tehnyt.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

29 Oikeuskäytännöstä ilmenee, että sen osapuolen tai viranomaisen, joka väittää kilpailusääntöjä rikotun, tehtävänä on todistaa rikkominen tapahtuneeksi, ja yrityksen tai yritysten yhteenliittymän, joka vetoaa puolustautumisperusteeseen kilpailusääntöjen rikkomisen toteamista vastaan, tehtävänä on osoittaa, että edellytykset sen säännön, josta puolustautumisperusteet on johdettu, soveltamiselle täyttyvät, joten kyseisen viranomaisen on tällöin turvauduttava muihin todisteisiin (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 78 kohta).

30 Vaikka todistustaakka kuuluu näiden periaatteiden mukaan joko yhtäältä komissiolle tai toisaalta asianomaiselle yritykselle tai yhteenliittymälle, tosiseikat, joihin osapuoli vetoaa, voivat olla sellaisia, että ne velvoittavat toisen osapuolen esittämään selityksen tai perustelun, jonka puuttuessa voidaan päätellä, että todistustaakka on täytetty (ks. em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 79 kohta).

31 Valituksenalaisen tuomion 515 kohdasta ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi komission näyttäneen oikeudellisesti riittävällä tavalla toteen sen, että BPB oli ilmoittanut Lafargelle viimeistään vuoden 1992 elokuun lopulla BPB:n ja Knaufin välisestä, tietojen vaihtoa koskevasta sopimuksesta ja että Lafarge oli tuossa yhteydessä liittynyt tuohon sopimukseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

oli tähän päätelmään päätyessään tukeutunut yhtäältä tiettyihin BPB:n antamiin ilmoituksiin (valituksenalaisen tuomion 503 kohta ja sitä seuraavat kohdat) ja toisaalta siihen, että Lafargen markkinaosuus Euroopan pääasiallisilla markkinoilla oli BPB:n taulukoissa kuvattu absoluuttisena arvona ja prosenttiosuutena vuodesta 1991 lähtien (valituksenalaisen tuomion 512 kohta).

32 Näin ollen on katsottava, että kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 508 kohdassa todennut, että valittaja rajoittui korostamaan BPB:n ilmoituksissa olevia epätarkkuuksia kertomatta kuitenkaan, mikä oli se täsmällinen ajankohta tai mitkä olivat ne olosuhteet, jotka olivat saaneet sen sitoutumaan tuollaiseen tietojen vaihtoon, se on tämän tuomion 29 ja 30 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaisesti katsonut, että komission esittämä selvitysaineisto oli ollut sellaista, että se velvoitti toisen osapuolen esittämään selityksen tai perustelun, jonka puuttuessa voitiin päätellä, että todistustaakka oli täytetty. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi näin ollen vain, että valittaja ei ollut esittänyt näyttöä sen väitteensä tueksi, jonka mukaan se oli liittynyt tietojen vaihtoa koskevaan sopimukseen välttämättä vuoden 1993 kesäkuun jälkeen ja todennäköisesti vasta vuoden 1994 alussa.

33 Tästä seuraa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole rikkonut todistustaakkaa koskevia sääntöjä.

34 Koska syyttömyysolettaman rikkomista ja in dubio pro reo -periaatteen loukkaamista koskevat väitteet perustuvat todistustaakan kääntämistä koskevaan väitteeseen, myös ne on hylättävä.

35 Toinen valitusperuste on näin ollen perusteeton.

Kolmas valitusperuste, jonka mukaan perustelut puuttuvat ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu

Asianosaisten lausumat

36 Lafarge moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei se ole vastannut Lafargen kannekirjelmän 374 ja 375 kohdassa esittämään väitteeseen, jonka mukaan sitä ja Gyprocia ei ollut kohdeltu yhdenvertaisesti, ja että se oli näin jättänyt noudattamatta sille kuuluvaa perusteluvelvollisuutta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli valituksenalaisen tuomion 500–518 kohdassa katsonut, että komission Lafargen osalta esittämät selvitysaineiston osat, toisin sanoen Lafargen markkinaosuuksien mainitseminen [D:n] taulukoissa ja BPB:n ilmoituksissa osoittivat oikeudellisesti riittävällä tavalla Lafargen 31.8.1992 lähtien osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen, vaikka komissio oli Gyprocin osalta katsonut, etteivät nämä kaksi seikkaa olleet riittäviä todisteita. Lafarge lisää vastauskirjelmässään vedonneensa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamiseen myös kannekirjelmänsä 124, 511 ja 512 kohdassa, mutta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ollut vastannut siihen.

37 Komission mukaan kolmas valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska valittaja ei saa muutoksenhakuvaiheessa vedota perusteeseen, jota se ei ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Komissio huomauttaa lisäksi yhdenvertaisen kohtelun periaatteen rikkomisesta, ettei Lafarge voi väittää olevansa samassa tilanteessa kuin Gyproc, koska viimeksi mainittu oli välittömästi osallistunut tietojen vaihtoon vasta vuonna 1996 eikä ollut osallistunut siihen ollenkaan Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoiden osalta, koska se ei toiminut niillä. Komissio väittää myös, että Lafargen vastauskirjelmässään esittämät lisäseikat ovat uusi valitusperuste, joita ei voida pätevästi esittää vasta vastausvaiheessa.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

38 Moitteesta, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole esittänyt perusteluja, kun se on jättänyt vastaamatta Lafargen kannekirjelmän 374 ja 375 kohdassa esittämään väitteeseen, jonka mukaan sitä ja Gyprocia ei ollut kohdeltu yhdenvertaisesti, on syytä todeta, että kyseiset kohdat kuuluvat seuraavasti:

”Koska [Lafargen] ei ole näytetty osallistuneen ennen vuoden 1993 päättymistä tai vuoden 1994 alkua, tietojen vaihto ei ole [Lafargelle] ensimmäinen ’ilmenemismuoto’, sillä määriä koskevien tietojen vaihto ja komission mainitsemat hintoja koskevat yhteydenotot erityisesti Britannian markkinoihin liittyen olivat alkaneet aikaisemmin.

Koska näin oli, kumpikaan näistä kahdesta ilmenemismuodosta – olettaen ne toteen näytetyiksi – ei voisi selvästi ja sellaisenaan muodostaa [Lafargen] liittymistä Euroopan neljät pääasialliset markkinat kattavaan yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen. Komissio on lisäksi todennut Gyprocista, ettei osallistuminen näihin samoihin ilmenemismuotoihin voi riittää näyttämään toteen osallistumista yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen.”

39 On syytä todeta, ettei edellä esitetyissä kohdissa millään tavoin nimenomaisesti viitata yhdenvertaista kohtelua koskevan periaatteen loukkaamiseen. Vaikka katsottaisiin, että siitä voitaisiin päätellä tällainen viittaus, se ei kuitenkaan ole selvä eikä täsmällinen eikä se perustu sellaisiin yksityiskohtaisiin todisteisiin, jotka olisi tarkoitettu sitä tukemaan.

40 Yhdenvertaisen kohtelun periaate edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei kohdella eri tavoin eikä erilaisia tilanteita kohdella samalla tavoin, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella (asia C-344/04, IATA ja ELFAA, tuomio 10.1.2006, Kok., s. I-403, 95 kohta). Kuten komissio aivan oikein toteaa, valittaja ei ole edes yrittänyt näyttää toteen, että sen tilanne oli rinnastettavissa Gyprocin tilanteeseen, mikä olisi ollut sitäkin tarpeellisempaa sen vuoksi, että näiden kahden yrityksen osallistumiset kyseiseen rikkomiseen erosivat tosiseikkojen osalta toisistaan merkittävästi. Kannekirjelmän 375 kohdan viimeisessä virkkeessä esitetyn väitteen ulottuvuus on näin ollen epäselvä.

41 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle asetetun velvollisuuden perustella päätöksensä ei voida katsoa edellyttävän sitä, että sen olisi vastattava yksityiskohtaisesti kaikkiin kantajan esittämiin väitteisiin varsinkaan silloin, kun nämä väitteet eivät ole riittävän selviä ja täsmällisiä ja kun ne eivät perustu yksityiskohtaiseen näyttöön (ks. asia C-274/99 P, Connolly v. komissio, tuomio 6.3.2001, Kok., s. I-1611, 121 kohta; asia C-197/99 P, Belgia v. komissio, tuomio 11.9.2003, Kok., s. I-8461, 81 kohta ja asia C-404/04 P, Technische Glaswerke Ilmenau v. komissio, tuomio 11.1.2007, Kok., s. I-1?, 90 kohta).

42 Valittaja moittii vastauskirjelmässään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei tämä ole vastannut sen kannekirjelmän muihin kohtiin (eli 124, 511 ja 512 kohtaan). On kuitenkin todettava, että nämä kohdat koskevat riidanalaisen päätöksen useita eri perustelukappaleita ja että ne liittyvät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitettyihin hyvin erilaisiin perusteisiin. Kuten komissio aivan oikein toteaa vastauskirjelmässään, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tutkinut valittajan yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta esittämät väitteet muun muassa valituksenalaisen tuomion 559 ja 637 kohdassa. Valittaja ei ole valituksessaan riitauttanut näitä valituksenalaisen tuomion kohtia.

43 Tästä seuraa, että valittajan vastauskirjelmässään esittämät lisäväitteet ovat pääasiallisesti käsittelyn kuluessa esitettyjä uusia perusteita. Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 42 artiklan 2 kohdan ja 118 artiklan mukaan asian käsittelyn kuluessa ei

saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin (ks. mm. asia C-172/05 P, Mancini v. komissio, määräys 13.6.2006, 20 kohta). Koska valittaja on esittänyt tämän perusteen vasta vastausvaiheessa ja koska se ei perustu valituksen tekemisen jälkeen esille tulleisiin tosiseikkoihin, se on liian myöhään esitettynä jätettävä tutkimatta.

44 Kolmas valitusperuste on näin ollen jätettävä osittain tutkimatta ja osittain hylättävä perusteettomana.

Neljäs valitusperuste, jonka mukaan suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu

Asianosaisten lausumat

45 Lafarge katsoo, että valituksenalaisella tuomiolla loukataan suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun sillä vahvistetaan komission sille määrittämä sakon perusmäärä siten, että se on väärässä suhteessa niille muille asianomaisille yrityksille vahvistettuun sakon perusmäärään, joita riidanalainen päätös koskee. Se riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 634 kohdassa esittämän toteamuksen, jonka mukaan sakkojen määrä voidaan laskea yritysten liikevaihdosta riippumatta. Vaikka tämän toteamuksen katsottaisiinkin pitävän paikkansa, komissio oli riidanalaisessa päätöksessä päättänyt jakaa asianomaiset yritykset niiden markkinaosuuden mukaisiin luokkiin. Yhdistetyissä asioissa

T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, Tokai Carbon ym. v. komissio, 29.4.2004 annetusta tuomiosta (Kok., s. II-1181, 223–232 kohta) ilmenee valittajan mukaan, että jos komissio päättää luokitella yritykset markkinaosuuksien kaltaisen perusteen nojalla, komissiolla ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on velvollisuus noudattaa suhteellisuusperiaatetta siten, että yhtäältä eri luokkiin sovellettavat raja-arvot ja toisaalta tietyn yrityksen markkinaosuus ja sen johonkin luokkaan tapahtuva luokittelu ovat oikeassa suhteessa toisiinsa.

46 Lafargen sakon perusmäärä oli 6,5 kertaa suurempi kuin Gyprocin sakon perusmäärä, vaikka Lafargen markkinaosuus (24 %, joka on luokiteltu toiseen luokkaan) oli vain 3,4 kertaa Gyprocin markkinaosuuden suuruinen (7 %, joka on luokiteltu kolmanteen luokkaan). Vaikka lisäksi Lafargen markkinaosuus vuonna 1997 oli alle 81 prosenttia Knaufin markkinaosuudesta, yritykset sijoitettiin silti samaan luokkaan ja niiden sakon perusmääräksi määrättiin 52 miljoonaa euroa.

47 Lafarge täsmentää vastauskirjelmässään esittäneensä tämän suuntaisen perusteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

48 Komissio katsoo, ettei tätä valitusperustetta voida ottaa tutkittavaksi, sillä valittaja ei ole esittänyt tällaisia perusteita ensimmäisessä oikeusasteessa käydyssä oikeudenkäynnissä.

49 Komission mukaan Lafargen perusteet ovat lisäksi selvästi perusteettomia. Komissio viittaa tältä osin asiassa C-308/04 P, SGL Carbon vastaan komissio, 29.6.2006 annettuun tuomioon (Kok., s. I-5977, 52 ja 53 kohta), jossa yhteisöjen tuomioistuin sen mukaan on vahvistanut, että kartellin jäsenet voidaan jakaa luokkiin. Jos komissio päättää luokitella asianomaiset yritykset niiden markkinaosuuksien perusteella, sillä ei ole velvollisuutta varmistua siitä, että kullekin yritykselle määrättävä sakon perusmäärä olisi tarkasti suhteutettu sen markkinaosuuteen. Koska eri yritysten

markkinaosuudet ovat yleensä erilaisia, tämä pakottaisi komission muodostamaan asianomaisten yritysten lukumäärää vastaavan määrän luokkia, mikä olisi luokittelun tavoitteen vastaista.

50 Komissio toteaa myös, että se päätti jakaa kyseiset yritykset kolmeen luokkaan suhteessa niihin osuuksiin, jotka niillä oli kartellin kohteena olevilla markkinoilla viimeisenä täytenä osallistumisvuonna (eli vuonna 1997). Näin ollen BPB sijoitettiin ensimmäiseen luokkaan sillä perusteella, että sen markkinaosuus oli 42 prosenttia ja se oli suuren tuottajan asemassa. Knauf, jonka markkinaosuus oli 28 prosenttia, ja Lafarge, jonka markkinaosuus oli 24 prosenttia, sijoitettiin toiseen luokkaan. Gyproc sijoitettiin kolmanteen luokkaan, koska sen markkinaosuus oli 7 prosenttia ja se oli hyvin pieni toimija.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

51 On syytä todeta, että valittaja on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa todennut vain, että vaikka sen taloudellinen kyky Saksan ja Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla ei mahdollistanut sitä, että se olisi voinut vaarantaa kilpailun näillä markkinoilla, ja että se oli määräävä kilpailutekijä rikkomisen keston ajan, tämä seikka ei heijastu sille määrätyn sakon perusmäärästä. Nyt käsiteltävänä olevassa perusteessa Lafarge sitä vastoin asettaa kyseenalaiseksi komission mahdollisuuden luokitella yritykset niiden markkinaosuuksien mukaisessa suhteessa tai ainakin komission tässä suhteessa noudattaman menettelytavan. Valittaja esittää tämän moitteen näin ollen ensimmäistä kertaa unionin tuomioistuimessa.

52 Jos asianosaisella olisi oikeus esittää ensi kertaa vasta unionin tuomioistuimessa vaatimuksilleen perusteita ja perusteluja, joihin hän ei ole vedonnut unionin yleisessä

tuomioistuimessa, asianosaisella olisi oikeus laajentaa unionin tuomioistuimessa, jonka toimivalta muutoksenhakuasioissa on rajoitettu, kannettaan unionin yleisessä tuomioistuimessa käsiteltyyn asiaan nähden. Unionin tuomioistuin on siten valitusasioissa toimivaltainen tutkimaan ainoastaan sen oikeudellisen ratkaisun, jonka unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt sille esitetyistä perusteista ja perusteluista (ks. asia C-266/97 P, VBA v. VGB ym., tuomio 30.3.2000, Kok., s. I-2135, 79 kohta ja asia C-167/04 P, JCB Service v. komissio, tuomio 21.9.2006, Kok., s. I-8935, 114 kohta). Nyt käsiteltävänä olevaa valitusperustetta ei voida tältä osin ottaa tutkittavaksi.

53 On todettava, että nyt käsiteltävänä oleva valitusperuste perustuu valituksenalaista tuomiota koskevaan väärinymmärrykseen siltä osin kuin valittaja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen katsoneen valituksenalaisen tuomion 634 kohdassa, että sakkojen määrä voidaan laskea yritysten liikevaihdosta riippumatta.

54 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimittäin tuossa kohdassa muistuttanut yhteisöjen tuomioistuimen katsoneen yhdistetyissä asioissa C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P, C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. vastaan komissio, 28.6.2005 antamassaan tuomiossa (Kok., s. I-5425, 255 ja 312 kohta), että komissio ei ole velvollinen laskemaan sakon määrää kyseessä olevien yritysten liikevaihtoon perustuvien määrien pohjalta eikä se ole velvollinen varmistamaan tapauksissa, joissa sakkoja määrätään useille yrityksille samasta rikkomisesta, että kunkin yrityksen osalta lasketut sakkojen lopulliset määrät heijastavat kaikkia yritysten välisiä eroavaisuuksia näiden kokonaisliikevaihdon taikka relevantin liikevaihdon osalta.

55 Neljäs valitusperuste on näin ollen jätettävä osittain tutkimatta ja osittain hylättävä perusteettomana.

Viides valitusperuste, joka nojautuu oikeudellisiin virheisiin ja perustelujen puuttumiseen siltä osin kuin on kyse sakon korottamisesta rikkomisen uusimisen perusteella

56 Tämä valitusperuste jakautuu kahteen osaan.

Ensimmäinen osa, joka liittyy siihen, oliko sakon määrän korottamiselle rikkomisen uusimisen perusteella oikeudellinen perusta, ja uusimisen huomioon ottamisen ajalliseen rajoittamiseen

– Asianosaisten lausumat

57 Lafarge moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se on valituksenalaisen tuomion 724 ja 725 kohdassa loukannut nulla poena sine lege -periaatetta katsoessaan, että komissiolla oli oikeudellinen perusta sakon määrän korottamiselle rikkomisen uusimisen perusteella. Valittajan mukaan lähes kaikissa jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä tuomioistuimet voivat koventaa rangaistusta uusimisen perusteella vain laissa tarkasti säädetyissä tapauksissa ja siinä säädetyin tiukoin edellytyksin. Asetuksessa N:o 17 ei anneta komissiolle valtuuksia korottaa sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella.

58 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi valituksenalaisen tuomion 725 kohdassa valittajan mukaan loukannut yleistä oikeusvarmuuden periaatetta

katsoessaan, että komissio saattoi todeta rikkomisen uusimisen ilman minkäänlaista ajallista rajoitusta. Jäsenvaltioiden lainsäädännöille yhteisen yleisen periaatteen mukaan tutkittavana olevan rikkomisen ja mahdollisen aikaisemman rangaistuksen määräämisen välisestä enimmäisajasta on uusimistapausten varalta säädettävä lailla. Lafarge viittaa tältä osin useiden jäsenvaltioiden rikoslakiin. Se mainitsee myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiassa Öztürk 21.2.1984 antaman tuomion (sarja A, nro 73) ja asiassa Lutz 25.8.1987 antaman tuomion (sarja A, nro 123-A), joista sen mukaan ilmenee, että kilpailuoikeudellisten seuraamusten luonne ja ankaruusaste huomioon ottaen nämä seuraamukset kuuluvat ”rikosoikeuden alaan”, sellaisena kuin tuo tuomioistuin on sen määrittänyt.

59 Valittaja kehottaa lisäksi unionin tuomioistuinta pohtimaan uudelleen, onko sen asiassa C-3/06 P, Groupe Danone vastaan komissio, 8.2.2007 antama tuomio (Kok., s. I-1331) edellä mainittujen yleisten periaatteiden mukainen.

60 Komissio muistuttaa nimenomaisesti, että tuossa tuomiossa hylättiin valittajan nyt esittämiä väitteitä muistuttavat väitteet. Se toteaa, että nyt esillä olevassa asiassa ei ole tarpeen päättää, ovatko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämät seikat sellaisia, että ne mahdollistavat rikkomisen uusimisen perusteella määrättävän seuraamuksen korottamisen ilman ajallisia rajoituksia, sillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että valittajan tytäryhtiö oli neljän vuoden ajan sen jälkeen, kun sille oli annettu tiedoksi [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä (Asia IV/33.126 ja 33.322 – Sementti) 30.11.1994 tehty komission päätös 94/815/EY (EYVL L 343, s. 1), jatkanut kartelliin osallistumista, kun taas edellä mainitussa asiassa Groupe Danone vastaan komissio yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että alle kymmenen vuoden aika rikkomisten välillä osoitti taipumusta olla tekemättä asianmukaisia päätelmiä siitä, että yrityksen oli todettu rikkoneen kilpailusääntöjä.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

61 Siitä, oliko sakon määrän korottamiselle rikkomisen uusimisen perusteella oikeudellinen perusta, on korostettava, että tällainen korottaminen vastaa pakottavaan tarpeeseen rangaista saman yrityksen toistuvia kilpailusääntöjen rikkomisia.

62 Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa komissio valtuutetaan määräämään sakkoja yrityksille ja yritysten yhteenliittymille EY 81 ja EY 82 artiklan rikkomisista. Tämän säännöksen nojalla kyseessä olevan rikkomisen kesto ja vakavuus on otettava huomioon sakon määrää määritettäessä.

63 Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 722 kohdassa todennut, mahdollinen rikkomisen uusiminen kuuluu niihin seikkoihin, jotka on otettava huomioon kyseessä olevan rikkomisen vakavuutta arvioitaessa (em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 91 kohta ja em. asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 26 kohta).

64 Tästä seuraa, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta on se merkityksellinen oikeusperusta, jonka nojalla rikkomisen uusiminen voidaan ottaa huomioon sakkoa laskettaessa (ks. vastaavasti em. asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 27–29 kohta).

65 Tästä seuraa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole loukannut nulla poena sine lege -periaatetta, kun se on vahvistanut komission toteamuksen siitä, että valittaja oli uusinut rikkomisen, ja kun se piti sitä raskauttavana olosuhteena.

66 Siitä enimmäisajasta, jonka kuluttua rikkomisen uusimista ei voida ottaa huomioon, on aluksi todettava, ettei asetuksessa N:o 17 eikä suuntaviivoissa säädetä tällaisesta määräajasta.

67 Edellä mainitussa asiassa Groupe Danone vastaan komissio annetun tuomion 37 kohdassa on katsottu, ettei sillä, että tällaista määräaikaa ei ole olemassa, loukata oikeusvarmuuden periaatetta.

68 Lafarge kehottaa kuitenkin unionin tuomioistuinta tarkistamaan tuossa tuomiossa tekemäänsä johtopäätöstä. Se näyttää päättelevän siitä, että komission on mahdollista korottaa sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella ilman ajallisia rajoituksia.

69 Tällainen päätelmä perustuu kuitenkin mainitun tuomion virheelliseen tulkintaan. Siinä nimittäin todettiin, että komissio voi kussakin tapauksessa ottaa huomioon seikat, jotka ovat omiaan vahvistamaan, että jollakin yrityksellä on taipumusta olla piittaamatta kilpailusäännöistä ja joihin kuuluu esimerkiksi aika, joka on kulunut asianomaisten rikkomisten välillä (em. asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 39 kohta).

70 Suhteellisuusperiaate edellyttää lisäksi, että kyseisen rikkomisen ja aikaisemman kilpailusääntöjen rikkomisen välillä kulunut aika otetaan huomioon arvioitaessa, onko yrityksellä taipumusta olla piittaamatta näistä säännöistä. Unionin yleinen tuomioistuin ja tarvittaessa myös unionin tuomioistuin voivat komission kilpailuoikeuden alalla toteuttamiin toimenpiteisiin kohdistuvassa tuomioistuinvalvonnassaan siis joutua tarkistamaan, onko komissio noudattanut suhteellisuusperiaatetta korottaessaan määrättyä sakkoa uusimisen perusteella ja etenkin onko tällainen korotus määrättävä, kun kyseisen rikkomisen ja aikaisemman kilpailusääntöjen rikkomisen välillä kulunut aika otetaan huomioon.

71 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nyt käsiteltävänä olevassa asiassa valituksenalaisen tuomion 727 kohdassa todennut, että valittajan osalta todettujen kilpailusääntöjen rikkomisten tausta osoittaa sen taipumusta olla tekemättä asianmukaisia johtopäätöksiä siitä, että sen oli todettu rikkoneen kilpailusääntöjä, kun otetaan huomioon, että se oli jo aikaisemmin ollut komission päätöksessä 94/815 määrättyjen toimenpiteiden kohteena ja että kantajan tytäryhtiö tästä huolimatta jatkoi vuoteen 1998 eli yli neljän vuoden ajan sen jälkeen kun tämä päätös annettiin sille tiedoksi, aktiivista osallistumista kyseiseen kartelliin.

72 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näin ollen ole tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, ettei oikeusvarmuuden periaatetta loukata sillä, ettei rikkomisen uusimisen huomioon ottamiselle ole edeltä käsin asetettua määräaikaa.

73 Väite, jonka mukaan komissio on loukannut sitä jäsenvaltioiden yhteistä yleistä periaatetta, jonka mukaan rikkomisen uusimista ei voida ottaa huomioon tietyn enimmäisajan kuluttua, on tehottomana hylättävä, koska – kuten tämän tuomion 70 kohdasta ilmenee – unionin kilpailuoikeudessa ei anneta komissiolle lupaa ottaa rikkomisen uusimista huomioon ilman ajallisia rajoituksia.

74 Valittaja yrittää lisäksi edellä mainituissa asioissa Öztürk ja Lutz antamiin tuomioihin suppeasti viittaamalla osoittaa, että komission määräämät kilpailuoikeudelliset seuraamukset kuuluvat ”rikosoikeuden alaan” ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

75 Tämä väite ei kuitenkaan voi menestyä. Vaikka oletettaisiinkin, että komission määräämien kilpailuoikeudellisten seuraamusten olisi katsottava kuuluvan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitetuin tavoin ”rikosoikeuden alaan”, valittaja ei ole näyttänyt, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut sille tuossa artiklassa annettua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

76 Viidennen valitusperusteen ensimmäinen osa on näin ollen hylättävä.

Toinen osa, joka liittyy rikkomisen uusimisen olemassaoloon, vaikka rikkomisen ensimmäinen toteaminen ei ole lainvoimainen

– Asianosaisten lausumat

77 Lafarge väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen loukanneen jäsenvaltioiden lainsäädännöille yhteistä yleistä periaatetta ja oikeusvarmuuden sekä nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatetta katsoessaan, että komissio toimi perustellusti korottaessaan sakon määrää rikkomisen uusimisen perusteella, vaikka samankaltaisiin tosiseikkoihin perustuvan aikaisemman rikkomisen toteava päätös ei ollut lainvoimainen riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettujen tosiseikkojen tapahtuessa.

78 Yleensä jäsenvaltioiden rikosoikeudellisissa järjestelmissä henkilöä pidetään rikkomisen uusijana ainoastaan, jos hän syyllistyy uuteen rikkomiseen sen jälkeen, kun hänet on lainvoimaisesti tuomittu ensimmäisestä rikkomisesta. Yksi rikkomisen uusimisen olennaisista perusteista on siis rikkomisen lainvoimainen toteaminen, joka edellyttää, että kaikki muutoksenhakukeinot on jo käytetty toisen rikkomisen tapahtumahetkellä. Tässä asiassa komissio totesi päätöksen 94/815 perusteella Lafargen syyllistyneen rikkomisen uusimiseen. Lafarge nosti kuitenkin kanteen tämän päätöksen kumoamiseksi, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antoi tuomionsa asiassa 15.3.2000 (yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95,

T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, Kok., s. II-491). Tuomio sai lainvoiman kaksi kuukautta sen jälkeen, kun se oli annettu Lafargelle tiedoksi, sillä Lafarge ei valittanut siitä. Riidanalaisessa päätöksessä kyseessä olevat käytännöt loppuivat komission mukaan marraskuussa 1998. Tuona ajankohtana Lafargea ei kuitenkaan ollut lainvoimaisesti tuomittu kilpailusääntöjen rikkomisesta, sillä päätös 94/815 ei ollut lainvoimainen, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ollut vielä ratkaissut kyseistä kumoamiskannetta.

79 Lisäksi Lafarge väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt myöskin oikeudellisen virheen ja että se on tämän lisäksi jättänyt noudattamatta perusteluvelvollisuuttaan toteamalla valituksenalaisen tuomion 737 kohdassa, että komission valtaa todeta päätöksessä rikkomisen uusimisen olemassaolo, vaikka aikaisemman rikkomisen toteava päätös ei ole lainvoimainen, voitiin perustella sillä, että määräaika jälkimmäisen päätöksen kumoamista koskevan kanteen nostamiselle alkaa kulua uudelleen, jos aikaisempi päätös kumotaan jälkimmäisen päätöksen tekemisen jälkeen. Yhteisön oikeudessa ei ole säännöstä, jossa säädettäisiin tällaisesta määräajan kulumisen uudelleen alkamisesta. Lafarge katsoo, että tämän virheen pitäisi aiheuttaa valituksenalaisen tuomion kumoaminen, sillä on vastoin oikeusvarmuuden ja hyvän oikeudenhoidon periaatteita, että oikeuden palauttaminen olisi yksityisen oikeussubjektin tehtävä, vaikka tätä oikeutta on loukattu rikkomisen uusimisen käsitteen väärällä määrittelyllä.

80 Vaikka komissio kiistääkin valitusperusteen tämän osan oikeellisuuden, se kuitenkin yhtyy valittajan mielipiteeseen, jonka mukaan yhteisön oikeudessa ei ole säännöstä, jossa säädettäisiin, että määräaika, jossa kanne komission päätöksen kumoamista on nostettava, voisi alkaa kulua uudelleen. Komissio ehdottaa, että unionin tuomioistuin korvaa perustelut, koska sellaisen aikaisemman päätöksen kumoaminen, jolla määrättiin seuraamuksia kilpailusääntöjen rikkomisesta ja johon toisessa päätöksessä tehty rikkomisen uusimisen toteaminen perustuu, antaa asianomaiselle yritykselle oikeuden pyytää komissiota tutkimaan uudelleen toisen päätöksen. Komissio viittaa tältä osin EY 233 artiklaan.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

81 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 734 kohdassa katsonut, että rikkomisen uusimisen huomioon ottamiseksi on riittävää, että yritys on todettu syylliseksi samantyyppiseen rikkomiseen, vaikka kyseistä päätöstä koskeva muutoksenhaku olisikin vielä vireillä. Se on valituksenalaisen tuomion 736 kohdassa perustellusti muistuttanut, että komission päätöksiä koskee pätevyysolettama siihen saakka, kunnes ne kumotaan tai peruutetaan (ks. vastaavasti asia C-137/92 P, komissio v. BASF ym., tuomio 15.6.1994, Kok., s. I-2555, Kok. Ep. XV, s. I-239, 48 kohta).

82 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion samassa kohdassa, edelleen perustellusti, ettei yhteisöjen tuomioistuimessa käsiteltävillä kanteilla ole lykkäävää vaikutusta. EY 242 artiklassa määrätään näin nimenomaisesti.

83 Tästä seuraa, että vaikka komission päätöstä koskeva muutoksenhaku olisikin vielä vireillä, se tuottaa edelleen kaikki oikeusvaikutuksensa, jos unionin yleinen tuomioistuin tai unionin tuomioistuin eivät toisin päätä.

84 Näin ollen valittajan väitteellä, jonka mukaan kumoamiskanteen nostaminen komission päätöksestä aiheuttaisi tämän päätöksen soveltamisen keskeyttämisen oikeudenkäynnin ajaksi ainakin siltä osin, kuin kyse on niistä seurauksista, jotka tästä soveltamisesta aiheutuvat myöhemmin tehdyssä päätöksessä todetulle mahdolliselle rikkomisen uusimiselle, ei ole oikeudellista perustaa, vaan se on päinvastoin ristiriidassa etenkin EY 242 artiklan sanamuodon kanssa.

85 Jos valittajan väite hyväksyttäisiin, rikkomisiin syyllistyneitä kannustettaisiin nostamaan pelkässä viivytystarkoituksessa kanteita yksinomaan välttääkseen rikkomisen uusimisen seuraukset unionin tuomioistuimissa käytävien oikeudenkäyntien ajan.

86 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätelmä, jonka mukaan rikkomisen uusimisen huomioon ottamiseksi on riittävää, että yritys on aikaisemmin todettu syylliseksi samantyyppiseen rikkomiseen, vaikka kyseistä päätöstä koskeva muutoksenhaku olisikin vielä vireillä, on siis oikeudellisesti perusteltu.

87 Tämä päätelmä ei joudu kyseenalaiseksi siinä mahdollisessa tilanteessa, että unionin tuomioistuimet kumoavat päätöksen, jonka nojalla toiseen rikkomiseen liittynyttä sakkoa korotettiin myöhemmässä päätöksessä, tämän myöhemmän päätöksen tekemisen jälkeen.

88 Tällaisessa mahdollisessa tilanteessa komissiolla olisi EY 233 artiklan nojalla velvollisuus toteuttaa unionin tuomioistuimen tuomion täytäntöön panemiseksi tarvittavat toimenpiteet ja muuttaa tarvittaessa myöhempää päätöstä siltä osin kuin sillä korotetaan sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella.

89 Toisin kuin valittaja väittää, tämä järjestelmä on hyvää oikeudenhoitoa ja prosessiekonomiaa koskevien periaatteiden mukainen, koska yhtäältä se pakottaa kyseisen toimenpiteen toteuttaneen toimielimen toteuttamaan unionin tuomioistuimen tuomion täytäntöön panemiseksi tarvittavat toimenpiteet, vaikka asianomainen yritys ei sitä vaatisi, ja koska toisaalta sillä torjutaan pelkässä viivytystarkoituksessa nostettavia kanteita.

90 Vaikka valittajan ja komission tavoin katsottaisiinkin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, kun se on valituksenalaisen tuomion 737 kohdassa katsonut, että tilanteessa, jossa päätös, jonka nojalla aikaisemmasta rikkomisesta määrättyä sakkoa on korotettu uusimisen perusteella myöhemmässä päätöksessä, kumotaan sen jälkeen, kun myöhempi päätös on saanut lainvoiman, kyse on uudesta tosiseikasta, jonka johdosta myöhempää päätöstä koskeva muutoksenhakuaika alkaa kulua uudelleen, tällainen virhe ei voi aiheuttaa kyseisen tuomion kumoamista, koska tuomiolauselman tueksi on esitetty sellaisia muita perusteluita, että siitä ilmenevä lopputulos on perusteltu (ks. vastaavasti asia C-210/98 P, Salzgitter v. komissio, tuomio 13.7.2000, Kok., s. I-5843, 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

91 Valituksenalaisen tuomion 734–736 ja 739 kohdasta ilmenee, että näin on nyt esillä olevassa asiassa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei nimittäin ole käyttänyt perustana yksinomaan valituksenalaisen tuomion 734 ja 736 kohdassa kehiteltyjä lausumia, jotka on esitetty tämän tuomion 81 kohdassa, vaan se on valituksenalaisen tuomion 735 kohdassa muistuttanut myös, että rikkomisen uusimisen erityisten ominaispiirteiden arviointi riippuu käsiteltävän asian olosuhteista, jotka komissio harkintavaltaansa käyttäessään ottaa huomioon. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 739 kohdassa erottanut nyt käsiteltävänä olevan asian asiasta T-141/94, Thyssen Stahl vastaan komissio (tuomio 11.3.1999, Kok., s. II-347), jossa rikkominen tapahtui suurimmaksi osaksi ennen ensimmäisen päätöksen tekemistä, kun taas nyt käsiteltävänä olevassa asiassa Lafarge jatkoi osallistumista kysymyksessä olevaan kartelliin yli neljän vuoden ajan päätöksen 94/815, josta oli kyse edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Cimenteries CBR ym. vastaan komissio, tekemisen jälkeen.

92 Oikeusvarmuuden yleisen periaatteen loukkaamista koskevasta väitteestä on todettava, että valittaja on kyllä vedonnut tällaiseen loukkaamiseen, mutta se ei ole osoittanut, miten tätä periaatetta oikein on loukattu.

93 Tästä on syytä todeta, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 720 kohdassa todennut, että vuoden 1998 suuntaviivojen 2 kohdassa, jonka otsikko on ”Raskauttavat olosuhteet”, on suuntaa-antava luettelo niistä olosuhteista, jotka voivat johtaa sakon perusmäärän korottamiseen, ja että siinä mainitaan rikkomisen uusiminen. Kyseisessä 2 kohdassa mainitaan nimenomaisesti ”saman

yrityksen tai samojen yritysten syyllistyminen uudelleen samanlaatuiseen rikkomukseen", eikä siinä aseteta edellytystä, jonka mukaan aikaisemman rikkomisen toteavan päätöksen olisi oltava "lainvoimainen". Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan komission suuntaviivoilla varmistetaan asianomaisten yritysten oikeusvarmuus, koska niissä määritetään menetelmä, jonka komissio on asettanut itselleen asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan nojalla määrättyjen sakkojen määrän vahvistamiseksi (ks. vastaavasti asia C-266/06 P, Evonik Degussa v. komissio, tuomio 22.5.2008, Kok., s. I-81, 53 kohta).

94 Yleisen nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatteen loukkaamista koskevasta väitteestä on todettava tämän periaatteen edellyttävän, että rikokset ja niistä määrättävät rangaistukset määritellään selkeästi laissa (em. asia Evonik Degussa v. komissio, tuomion 39 kohta). Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan lain selkeyttä ei arvioida pelkästään asian kannalta merkityksellisen säännöksen sanamuodon vaan myös vakiintuneesta ja julkaistusta oikeuskäytännöstä saatavien täsmennysten nojalla (ks. vastaavasti asia G v. Ranska, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.9.1995, A-sarja, nro 325-B, 25 kohta). Lisäksi on syytä todeta, että se seikka, että laissa annetaan harkintavaltaa, ei sellaisenaan ole ristiriidassa ennakoitavuuden vaatimuksen kanssa edellyttäen, että tällaisen harkintavallan laajuus ja sen käyttämistapa määritellään riittävän selvästi kyseessä olevaan hyväksyttyyn tavoitteeseen nähden, jotta oikeussubjektia suojataan riittävästi omavaltaisilta toimilta (ks. asia Margareta ja Roger Andersson v. Ruotsi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 25.2.1992, A-sarja nro 226, 75 kohta).

95 Tässä suhteessa on tärkeää muistuttaa, että vaikka asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa jätetään komissiolle laaja harkintavalta, siinä kuitenkin rajoitetaan sen käyttöä asettamalla objektiiviset kriteerit, joista komission on pidettävä kiinni. Mahdollisesti määrättävällä sakolla on numeroina ilmaistavissa oleva ja ehdoton enimmäismäärä, joten yritykselle määrättävissä olevan sakon enimmäismäärä on määritettävissä etukäteen. Tämän harkintavallan käyttämistä rajoittavat myös komission itselleen yhteistyötiedonannossa ja suuntaviivoissa asettamat käytännesäännöt. Lisäksi komission tunnettuun ja tutustuttavissa olevaan hallintokäytäntöön kohdistuu unionin tuomioistuinten harjoittama täysi tuomioistuinvalvonta, ja näiden tuomioistuinten vakiintunut ja julkaistava oikeuskäytäntö mahdollistaa sellaisten määrittelemättömien

käsitteiden täsmentämisen, joita asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta saattaa sisältää. Asiantunteva toimija voi näin ollen tarvittaessa oikeudelliseen neuvonantajaan turvautuen ennakoida riittävän täsmällisesti sille tietystä käyttäytymisestä määrättävien sakkojen laskentatavan ja suuruusluokan, ja se, että tämä toimija ei voi tietää etukäteen täsmällisesti komission kussakin tapauksessa määräämien sakkojen tasoa, ei voi olla nulla poena sine lege -periaatteen vastaista (ks. vastaavasti em. asia Evonik Degussa v. komissio, tuomion 50–55 kohta).

96 Kaikki edellä lausuttu huomioon ottaen viidennen valitusperusteen toinen osa on hylättävä.

97 Tästä seuraa, että viides valitusperuste on hylättävä kokonaisuudessaan.

Kuudes valitusperuste, jonka mukaan sakon perusmäärää varottavan vaikutuksen vuoksi korotettaessa on tapahtunut oikeudellinen virhe

Asianosaisten lausumat

98 Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 680–684 kohdassa soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa ja asetusta N:o 17

katsoessaan, että komission arviointi, kun se oli pitänyt tarpeellisena ehkäisevän vaikutuksen vuoksi soveltaa korotusta sakon perusmäärän laskentapohjaan eikä sen lopullisesti laskettuun määrään, oli oikea. Valittaja katsoo, että ehkäisevän vaikutuksen vuoksi tapahtunut sellaisen sakon määrän korottaminen, joka on laskettu suhteessa rikkomisen vakavuuteen ja kestoon sekä raskauttaviin tai lieventäviin olosuhteisiin, voidaan hyväksyä vain silloin, kun tämä määrä on selvästi riittämätön vakuuttamaan yrityksen ja kaikki taloudelliset toimijat rikkomisen vakavuudesta ja tarpeesta olla uusimatta sitä.

99 Valittaja viittaa ”asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettuja suuntaviivoja” (EUVL 2006, C 210, s. 2; jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat) koskevaan komission tiedonantoon, jonka mukaan tarvetta sakon määrän korottamiseen sen ”pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi” arvioidaan sakon lopulliseen määrään nähden, toisin sanoen sakon perusmäärän määrittämisen ja raskauttavien ja lieventävien olosuhteiden perusteella tehtävien mukautusten jälkeen.

100 Komissio huomauttaa, että vuoden 2006 suuntaviivoilla ei ole tässä asiassa merkitystä, sillä riidanalainen päätös perustuu vuoden 1998 suuntaviivoihin, joissa määrätään, että yrityksen koko ja kokonaisresurssit voidaan ottaa huomioon rikkomisen vakavuutta arvioitaessa (1 kohdan A alakohta) ennen keston (1 kohdan B alakohta) huomioon ottamista. Komissio voi muuttaa yhteisön kilpailuoikeuden alalla noudattamaansa sakkopolitiikkaa. Vuosien 1998 ja 2006 suuntaviivojen sanamuodot ovat samankaltaiset, sillä niissä kummassakin komissiolle annetaan mahdollisuus ottaa yritysten koko ja kokonaisresurssit huomioon sakkojen laskennassa. Lisäksi sillä, missä vaiheessa yrityksen koko otetaan huomioon, ei ole merkitystä, sillä sakon korottaminen tällä perusteella ei riipu sakon lopullisesta määrästä.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

101 Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 657 kohdassa todennut, rikkomisen vakavuuteen nähden määritetyn sakon perusmäärän korottaminen 100 prosentilla perustuu tarpeeseen varmistaa sakon riittävä ehkäisevä vaikutus Lafargen koko ja kokonaisresurssit huomioon ottaen.

102 Ehkäisevyyden käsitteestä on muistutettava, että se on yksi huomioon otettavista seikoista sakon määrää laskettaessa. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sakoilla, jotka määrätään EY 81 artiklan rikkomisista ja joista säädetään asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa, on tarkoitus sekä rangaista asianomaisia yrityksiä lainvastaisesta käyttäytymisestä että estää asianomaisia yrityksiä ja muita taloudellisia toimijoita rikkomasta unionin oikeuden kilpailusääntöjä tulevaisuudessa. Ei voida kiistää, että yhtäältä yritysten koko ja kokonaisresurssit sekä toisaalta sakon ehkäisevän vaikutuksen varmistamistarve ovat sidoksissa toisiinsa. Siten komissio voi laskiessaan sakon määrää ottaa huomioon muun muassa kyseessä olevan yrityksen koon ja sen taloudellisen vallan (ks. vastaavasti asia C-289/04 P, Showa Denko v. komissio, tuomio 29.6.2006, Kok., s. I-5859, 16 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

103 Lafarge ei riitauta sinänsä sitä, että sen koko ja kokonaisresurssit on otettu huomioon sakon riittävää ehkäisevää vaikutusta varmistettaessa, mutta sen mukaan tämä huomioon ottaminen on tapahtunut väärässä vaiheessa.

104 Tässä suhteessa on syytä korostaa, että syy kyseisen yrityksen koon ja kokonaisresurssien huomioon ottamiseen riittävää ehkäisevää vaikutusta varmistettaessa piilee siinä vaikutuksessa, joka mainitulle yritykselle halutaan aiheuttaa, koska seuraamus ei saa olla vähäinen varsinkaan sen taloudelliseen kapasiteettiin nähden.

105 Yhteisöjen tuomioistuin on näin katsonut, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli perustellusti arvioinut, että ”valtavan” kokonaisliikevaihtonsa avulla eräs yritys hankki muihin kartellin jäseniin nähden helpommin sakon maksamisen kannalta välttämättömät varat, mikä oikeutti soveltamaan kerrointa sakon riittävän ehkäisevän vaikutuksen varmistamiseksi (ks. em. asia Showa Denko v. komissio, tuomion 18 kohta).

106 Koska sakko on tässä tapauksessa laskettu kertoimia soveltamalla, näiden kertoimien soveltamisjärjestys ei ole vaikuttanut sakon lopulliseen määrään riippumatta siitä vaiheesta, jossa kyseistä kerrointa on sovellettu.

107 Lisäksi on todettava, että Lafarge ei esitä mitään seikkoja sen väitteensä tueksi, jonka mukaan sakon määrä, jos se olisi määritetty ilman ehkäisevään vaikutukseen liittyvää kerrointa, olisi ollut riittävä varmistamaan sakolle tällaisen vaikutuksen.

108 Lopuksi valittajan vuoden 2006 suuntaviivoihin perustuvasta väitteestä on syytä todeta, kuten komissio aivan oikein toteaa, että ne eivät olleet sovellettavissa tämän asian taustalla oleviin tosiseikkoihin.

109 Muutoin on syytä todeta, että sitä ehkäisevää tekijää, jonka yritykselle määrättävä sakko voi sisältää, on arvioitava ottaen huomioon useita seikkoja eikä pelkästään kyseessä olevan yrityksen erityistilannetta (ks. vastaavasti em. asia Showa Denko v. komissio, tuomion 23 kohta). Ei siis ole mahdotonta, että se laskentavaihe, jossa ehkäisevä tekijä otetaan huomioon, saattaa osoittautua merkitykselliseksi kyseisen tekijän arvioinnissa huomioon otettuihin muihin kuin asianomaisen yrityksen kokoon ja kokonaisresursseihin liittyviin seikkoihin nähden. Valittaja ei kuitenkaan ole osoittanut, että näin olisi nyt esillä olevassa asiassa.

110 Kuudes valitusperuste on täten perusteettomana hylättävä.

111 Edellä esitetystä seuraa, että valitus on hylättävä kokonaisuudessaan.

Oikeudenkäyntikulut

112 Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan, jota saman työjärjestyksen 118 perusteella sovelletaan valituksen käsittelyyn, mukaisesti asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska komissio on vaatinut, että valittaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut ja koska valittaja on hävinnyt asian, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Valitus hylätään.

2) Lafarge SA velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Allekirjoitukset